

Національна академія наук України
Інститут історії України
Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів
Регіональний навчальний центр Всесвітньої митної організації
Академія соціальних наук України

XI міжнародна наукова конференція

ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ ТА МИТА

26–27 жовтня 2017 р.
Дніпро

Тези доповідей

Київ–2017

ОРГКОМІТЕТ

ХІ міжнародної наукової конференції “ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ ТА МИТА”

Головуючі:

1. *Ченцов В. В.* – д.і.н., д.держ.упр., проф., перший проректор Університету митної справи та фінансів;
2. *Смолій В. А.* – д.і.н., академік НАН України, директор Інституту історії України Національної академії наук України.

Заступники головуючих:

3. *Дячок О. О.* – к.і.н., доц., доцент каф. теорії та історії держави і права Університету митної справи та фінансів;
4. *Колесников К. М.* – д.і.н., проф., декан юридичного факультету Університету митної справи та фінансів;
5. *Шевченко В. В.* – к.і.н., с.н.с., старший науковий співробітник відділу історії України ХІХ – початку ХХ ст. Інституту історії України Національної академії наук України;
6. *Приймаченко Д. В.* – д.ю.н, проф., проректор з наукової роботи Університету митної справи та фінансів.

Члени організаційного комітету:

7. *Морозов О. В.* – д.і.н., доц., професор кафедри теорії та історії держави і права Університету митної справи та фінансів;
8. *Блануца А. В.* – к.і.н., старший науковий співробітник відділу історії України середніх віків та раннього нового часу Інституту історії України Національної академії наук України;
9. *Барабаш Ю. В.* – д.і.н., начальник відділу міжнародних зв'язків Університету митної справи та фінансів;
10. *Марценюк О. О.* – к.держ.упр., керівник навчально-наукового центру Університету митної справи та фінансів.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Університету митної справи та фінансів
(протокол № 2 від 25.09.2017 р.)*

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту історії України НАН України
(протокол № 8 від 03.10.2017 р.)*

Наукова редакція та впорядкування О. О. Дячка.

ЗМІСТ

Ніколаєв М. І. До історії метрологічної діяльності агораномів елліністичної Ольвії.....	6
Набай М. Business, tariffs and transportation on the Danube in antiquity in the view of ancient sources.....	7
Колесников К. М. Дунайські легіони на півночі Понту.....	9
Ковалко Н. Н., Мельник В. М. Налоговая политика короля Теодориха Великого (493–526) в отношении купеческого сословия Остготского государства.....	12
Мельник В. М. Налог “tributum” в остготской Италии (493–536).....	14
Пилипчук Я. В. Торговля на Северо-Востоке Европы в VIII–XIV вв.	16
Петрушенко О. Ф. Етногенез, місцерозвиток та державність в торговельно-економічній історії українців: методологічні зауваження.....	19
Виноградов Г. М. Військово-релігійний шантаж як форма примусу Руссю Візантії до сплати данини й торговельного співробітництва (IX–X ст.).....	21
Левицька Н. М., Коцюбанська О. О. Договір князя Олега 911 року – перша міжнародна писемна угода Київської Русі.....	24
Ковальова С. Г. Правове регулювання морської торгівлі у Морських законах Єрусалимського королівства.....	26
Циватый В. Г. Внешняя политика и европейская торговля в эпоху Средневековья и раннего Нового времени: теоретико-методологический и институциональный аспекты.....	28
Гулько К. І. Історія державно-приватного партнерства у фіскальній галузі в Україні.....	30
Санжаров В. А., Санжарова Г. Ф. Папская фискальность в XIV–XV вв.: судьба аннат.....	33
Смерека Б. В. Згадки про поральний (подимний) податок в актових документах Руського та Белзького воєводств у XIV–XV ст.	35
Дячок О. О. Торговля та митно-податкові відносини середини XIV – середини XVII ст. на сторінках “Історії міст і сіл Української РСР”.....	38
Блануца А. В. Пільгове оподаткування як інструмент економічної політики у Великому князівстві Литовському.....	40
Гурбик А. О. Міське самоврядування та тенденції розвитку торгівлі в Україні XVI – першої половини XVII ст.	42
Балковая В. Г. Эволюция внутреннего пошлинного обложения в Российском государстве в XVI–XVIII веках.....	45
Кононенко В. П. Самоврядування і оподаткування у містах Гетьманщини за Конституцією 5 квітня 1710 р.....	47
Горобець В. М. Хто “завідовав” і хто “шафовал” податками в містах Гетьманату? Фіскальна реформа 1722–1727 рр.	49

Схизма не внесла существенных корректив в политику папства в отношении аннат. Это обложение – весьма доходное для апостольской палаты (аннаты составляли порядка 1/4 общего сбора) – было крайне обременительным для духовенства. Война и хозяйственная разруха способствовали росту недоимок. Сборы аннат замедлялись: удачным считался сбор за четыре года 50–60% теоретической суммы. Папство вынуждено было считаться со значительным понижением доходности бенефициев: с конца XIV в. аннаты взимаются по сокращённой наполовину таксе, “бедные” бенефиции освобождались от уплаты аннат. Но эти меры были частичными и вынужденными. Тяжёлое обложение превращал в нестерпимое принцип наследования долгов предшественников.

В XV в. аннаты – один из основных объектов многочисленных жалоб духовенства. Папы попытаются вернуться в налоговой политике к принципам Урбана V и Григория XI. Духовенство требует церковной реформы, смысл и содержание которой оно видело в восстановлении своих налоговых льгот. К вопросу о судьбе аннат обращаются все церковные соборы XV в.: Пизанский, Констанцкий, Базельский. Вопрос о полной отмене папских аннат был положительно решён XXI сессией Базельского собора (соборный декрет от 9 июня 1435 г.). Буржская Прагматическая санкция оказалась более сдержанной в отношении аннат: она признавала право папы на получение скорректированных и предоставляемых самим духовенством выплат. Только в таком максимально урезанном виде аннаты продолжили своё существование во Франции.

ЗГАДКИ ПРО ПОРАЛЬНИЙ (ПОДИМНИЙ) ПОДАТОК В АКТОВИХ ДОКУМЕНТАХ РУСЬКОГО ТА БЕЛЗЬКОГО ВОЄВОДСТВ У XIV–XV ст.

Смерека Богдан Володимирович

Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України (м. Львів)

Вивчення механізмів збору базового податку у Польському королівстві (відомого, як “поральне”, “подимне” або “ланове”) на українських землях в момент їх інтеграції надзвичайно складно. Джерел, тобто власне податкових реєстрів, за XV ст. збережено вкрай мало. Це, зокрема, реєстр Белзького воєводства 1472 р., опублікований в 1991 р. Анджеєм Янечком, а також Подільського воєводства 1493 р., опрацьований М. Грушевським в рамках публікації архівних матеріалів з історії Барського староства, якому дослідник присвятив магістерську роботу. Однак, вважаємо, що перелік збережених податкових реєстрів Польського королівства за XV ст. не вичерпується зібраннями Архіву Коронного скарбу (Варшава). Практично не вивченими у цьому відношенні залишаються судові книги (головним чи-

ном, гродських судів), де могла фіксуватися інформація про стягнення податку, або ж самі переліки населених пунктів з кількістю зібраного подимного.

У 1959 р. польським дослідником Станіславом Навроцьким був опублікований найдавніший з досі віднайдених податкових реєстрів – Остжешувського повіту Серадзького воєводства 1441 р. Власне, документ вдалося відшукати на сторінках актів мастку Конажево, куди він був вписаний з незбереженої гродської книги містечка Остжешув. Аналіз книг гродських та земських судів Руського воєводства XV ст., а також королівських привілеїв, опублікованих в низці серійних видань (“Akta grodzkie i ziemskie”, “Zbiór dokumentów małopolskich”) засвідчує присутність чималої кількості згадок про подимний податок. Самі ж документи, в яких присутні ці згадки, можна розділити на декілька груп:

1. Згадки в донаційних документах про передачу у власність шляхти та духовенства королівських міст та сіл; окреслюючи всеоб’ємність володіння, в наданнях часто засвідчувалося виключне право держави в особі монарха збору порального (подимного) податку:

- у Львівській землі (с. Подусів для Павла Чеха з Заградища, 1389 р.; села Віцинь і Чемеринці для Миколая з Гологір, 1389 р.; с. Никонковичі Пьотру Ламбертовичу з Болесцина, 1408 р.; села Рекшин і Здутинь для львівського римо-католицького архієпископа Яна, 1424 р.);
- у Сяноцькій землі (м. Заршин і с. Довге Яхнику Дзевечці з Сосвешова, 1395 р.; села Дубецько, Іскань, Ступниця і Рушельчиці Пьотрові Кміті, 1389 р.; с. Грабовниця Пьотру з Грабовця і його зятю Анджею, 1408 р.; с. Пакошівка Томку і Миколаю, 1408 р.);
- у Галицькій землі (села Корнич, Шепарівці, Далєїв, Темерівці і Насланів Миколаю з Сопова, 1389 р.);
- у Белзькому воєводстві (с. Бишів Миколаю з Гурки, 1408 р.).

2. Згадки в наданнях, де уточнювався розмір і термін сплати подимного податку мешканцями переданих у володіння населених пунктів – “*in festo s[ancti] Martini [11 листопада] duos grossos pragenses*”:

- у Перемишльській землі (с. Купновичі невідомому Мацею, 1377 р.; с. Новошичі і Ступниця волоському воєводі Дьордю, 1377 р.; монастир Созань взамін за с. Яроловичі, 1392 р.);
- у Сяноцькій землі (с. Писарівці Яську Пусковському, 1377 р.);
- у Белзькому воєводстві (села Перв’ятичі, Бодячів і Лещатів, 1397 р.; села Стремільче і Бавлово братам Яну і Бориславу, 1400 р.; села Ліски і Боженка монастирю домініканців у Белзі, 1401 р.; с. Будинин Виселю Рогалі з Козолина, 1433 р.).

3. Згадки в документах про звільнення від оплати всіх податків на певний строк (як правило, у зв’язку з воєнними лихоліттями), в т. ч. від подимного:

- м. Самбір разом з усім повітом на прохання Спитка з Мельштина, 1389 р.;
- села Радимно, Рівне, Цергова, Березів і Домараж, 1403 р.;
- села Пнікут, Пикуличі, Бісковичі і Сосниця, 1408 р.;
- власність Анджея Тарла з Щекаревич: села Дроговиж, Устя, Розвадів, Веринь, Радіїв, Стільсько та Ілів у Львівській землі і Колпець у Дрогобицькому повіті на 6 років, 1498 р.

4. Згадки в документах про підтвердження давніх і надання нових прав духовним сановникам і колегіальним органам:

- для перемишльської римо-католицької капітули (підтвердження давніх і нових джерел доходів), 1424 р.;
- для львівського архієпископа (фактичне прирівнення його до гнзненського архієпископа, примаса Польщі), 1430 р.

5. Згадки в документах про запис монархами сум коштів взамін за надання у заставу шляхтичам населених пунктів або комплексів королівщин:

- запис Анджею зі Скоморохів 200 гривень на селі Новиця (1432 р.), а також на селі Дубровляни (така ж сума), 1433 р.;
- запис братам Будивою, Юрку і Петру Мамаєвичам 360 гривень на селах Дуньковичі і Любині, 1433 р.;
- запис Пьотрові Одровонжу 3000 гривень на Самбірському старостві, 1442 р.;
- запис князю Міхалу Курчовичу 300 гривень на селі Солець та соляному “вікні”, 1442 р.

6. Згадки в документах про локацію сіл та освоєння нових ланів у вже існуючих поселеннях:

- дозвіл Миколаю та Іванку Волохам на осадження сіл на пустках Сколе і Турка, 1397 р.;
- дозвіл солтисам с. Котковичі (Чуква) Яну, Філіпу, Вінценту і Станіславу на локацію нових ланів, 1419 р.;
- дозвіл Райдові з Винник локувати на німецькому праві село над рікою Лукавиця, 1430 р.

7. Свідчення возних про заборгованість з подимного податку та про її стягнення:

- стягнення з власників населених пунктів Сяноцької землі Руського воєводства (впис у книгу Сяноцького гроду 25 лютого 1457 р.);
- те ж по Перемишльській землі (серія вписів у перший том актів Перемишльського гроду від 1463 по 1468 рр.);
- те ж по Львівській землі (серія вписів у третій (від 1466 до 1467 рр.) та четвертий том гродського суду (від 1470 до 1492 рр.)).

Наукове видання

XI міжнародна наукова конференція

ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ ТА МИТА

26–27 жовтня 2017 р.
Дніпро

Тези доповідей

Комп'ютерна верстка та оригінал-макет *Зубець Л.А.*

Підписано до друку 17.10.2017 р. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 7,03. Обл. вид. арк. 7,86.
Тираж 100. Зам. 27. 2017.

Поліграфічна д-ця Ін-ту історії України НАН України
01001, Київ, вул. Михайла Грушевського, 4